

TRANZICIJA I KULTURNO PAMĆENJE

Zbornik radova s istoimenog međunarodnog znanstvenog simpozija
održanog 26. i 27. studenog 2015. godine
na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Uredili

VIRNA KARLIĆ

SANJA ŠAKIĆ

DUŠAN MARINKOVIĆ

srednja europa

Zagreb 2017.

Za nakladnika

Damir Agičić

© 2017 Autori članaka, urednici i Srednja Europa, d.o.o.

Urednici

Virna Karlić

Sanja Šakić

Dušan Marinković

Recenzenti

Nenad Ivić

Mihajlo Pantić

Lektura i korektura

Virna Karlić

Dino Pernar

Sanja Šakić

Grafički prijelom

Banian Itc.

IV. Ravnice 25, Zagreb

ISBN 978-953-7963-62-0

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 000968565.

Ovaj zbornik nastao je u okviru projekta *Hrvatski književno-kulturni identitet u tranziciji / regionalnom kontekstu (aspekti hrvatsko-srpskog kulturnog dijaloga)*, koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost (broj projekta: O-4312-2012).

Objavljivanje knjige financijski su pomogli Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH, Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Srpsko narodno vijeće i Srpsko kulturno društvo Prosvjeta

Knjiga je tiskana u Tiskari Zelina u rujnu 2017.

Sadržaj

Tranzicija i kulturno pamćenje	9
--------------------------------------	---

1. TRANZICIJA DUGOG TRAJANJA

SVJETLAN LACKO VIDULIĆ

Književno polje SFRJ-a: podsjetnik na tranziciju dugog trajanja	27
---	----

DEAN DUDA

Prema genezi i strukturi postjugoslavenskog književnog polja (bilješke uz Bourdieua)	45
---	----

PREDRAG BREBANOVIĆ

Jugoslavenska književnost: stanovište sadašnjosti	57
---	----

SASA STANIĆ

Narativ društvenog teksta: udio kulture u osmišljavanju vlastite tradicije i nacije	65
--	----

JEVGENIJ PAŠČENKO

Ukrajinska recepcija hrvatske i srpske književnosti tranzicijskog razdoblja	81
---	----

2. ZAJEDNIČKI UVJETI, RAZNOLIKI ISHODI: TRANZICIJA U REGIONALNOM KONTEKSTU

SANJIN SOREL

Tranzicija, trauma duhovne obnove	95
---	----

MIRJANA D. STEFANOVIĆ

O čemu se govori kad se misli na tranziciju?	105
--	-----

IGOR PERIŠIĆ

Nacrt za tipologiju tranzicijskih puteva savremene srpske proze	113
---	-----

IVANA LATKOVIĆ

Zajednički uvjeti, raznoliki ishodi – nekoliko primjera tranzicije (u) književnosti iz susjedstva	125
--	-----

3. TRANZICIJA U KNJIŽEVNOSTI I DRUGIM UMJETNOSTIMA: OD TRAUME KA KREATIVNOSTI

KORNELIJE KVAS

Književnost i društveno-kulturno okruženje: stereotipi i prevazilaženje razlika	135
--	-----

ЧАСЛАВ НИКОЛИЋ

У трагању за изгубљеним значењем:

роман *Животињско царство* Давида Албахарија 143

IVA KOSMOS

David Albahari – apolitični autor o političkim pitanjima

i kolektivnoj odgovornosti 153

IVA TEŠIĆ

(De)konstrukcija sopstvenog identiteta ili slika jednog umiranja:

o *Elijahovoj stolici* Igora Štiksa 165

MELITA RICHTER

Slika Jugoslavije u djelima autora iz egzila 175

BORIS POSTNIKOV

Povratak radnika. Književna reartikulacija klasnog antagonizma

u postjugoslavenskom kontekstu 187

IGOR GAJIN

Refleksija medijske tranzicije u suvremenoj hrvatskoj književnosti 197

DRAGAN ĐORĐEVIĆ

Državnost u doba popularne kulture:

suvereno stanje hip-hop duha na Zapadnom Balkanu 211

CRISTINA SANTOCHIRICO

Parabola srpske kinematografije od početka 90-ih do ranih 2000-ih 225

4. KULTURA SJEĆANJA I ODNOS PREMA PROŠLOSTI

DAMIR AGIĆIĆ

Pamćenje o Jugoslaviji u suvremenoj hrvatskoj historiografiji 237

DORIS PANDŽIĆ

Postjugoslavenska književnost – nomadologija naspram historije 247

MARIJANA BELAJ I NEVENA ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ

Politička mjesta u tranziciji: sjećanje na Josipa Broza Tita

i Franju Tuđmana u suvremenoj Hrvatskoj 257

SANJA ŠAKIĆ

Ljubav i poneka psovka. *Leksikon YU mitologije* kao metafora sjećanja 269

LJILJANA BANJANIN

U potrazi za istinom: istorija prema književnosti 281

SANJA ROIĆ	
Preživjeti, pisati, prevoditi: <i>Lijepi život u paklu Ivana Ivanjija</i>	291
GORDANA TODORIĆ	
Modusi književnog pamćenja i predstavljanje Holokausta	301
SVJETLANA JANKOVIĆ-PAUS	
Naracije djetinjstva i nostalgije: aspekti tranzicije u dječjem časopisu <i>Bijela pčela</i>	309
BORJANA PROŠEV-OLIVER	
Manjinski časopis <i>Makedonski glas</i> : pogled odozdo	319

5. IDEOLOGIJA – TRANZICIJA – JEZIK – OBRAZOVNA POLITIKA

VIRNA KARLIĆ	
Prezentacija i interpretacija novonastale sociolingvističke situacije u sklopu hrvatske znanstvene periodike od 1990. do 2010. godine	331
NENAD VELIČKOVIĆ	
Obrazovanje kao nastavak rata dejtonskim sredstvima	355
OLJA PERIŠIĆ ARSIĆ	
Elementi kulture u udžbenicima srpskog i hrvatskog jezika kao stranog – početni nivo	369
ANNETTE ĐUROVIĆ	
Od <i>Personenkennzahl</i> -a do <i>Personenkennziffer</i> -a ili put između raspada dva sistema	381
ДИЈАНА ЦРЊАК И ДРАГОМИР КОЗОМАРА	
О језику Ардалићевих басана	391

6. POGLED UNATRAG: MEĐUKNJIŽEVNI DOTICAJI

MARINA PROTRKA ŠTIMEC	
Svečana sveta borba: prisvajanje, prijepori i performativnost <i>Gundulićeve slave</i>	407
VLADIMIR B. PERIĆ	
Zagreb kao dadapolis	421
SNEZANA SAVKIC	
Otkrovenje srpske avangarde i njena anticipacija (<i>istoričari prodora</i> : Tešić/Damjanov)	429

TONKO MAROEVIĆ	
Od <i>Bivšeg dečaka</i> do <i>Četiri kanona</i> : pogled sa strane na pjesnika Ivana V. Lalića	443
NIKOLINA KONJEVIĆ MILOŠEVIĆ	
Vladan Desnica u srpskoj književnoj kritici i istoriografiji	459
MIROSLAV ARTIĆ	
Recepcija Andrića u Hrvatskoj 1990. – 2010. pod vidom hrvatsko-srpskog dijaloga	469
BRANKO TOŠOVIĆ	
<i>Upričavanje</i> Andrića	485
JELENA RATKOV KVOČKA	
Intelektualci i rat na primeru drame <i>U logoru</i> Miroslava Krleže	501
LUKA BEKAVAC	
Vrijeme teksta u <i>Tutorima</i> Bore Ćosića	513
...	
Transition and Cultural Memory (Editors' introduction in English)	523

Otkrovenje srpske avangarde i njena anticipacija (*istoričari prodora: Tešić/Damjanov*)

SNEŽANA SAVKIĆ (NOVI SAD)

Sava Damjanov i Gojko Tešić su, otvarajući nove polemičke *zgrade*, u autentičnom književno-naučnom *dijalogu višeglasja*, kao „istoričari prodora“ pokazali da je jedan od suštinskih ciljeva nauke o književnosti nova periodizacija srpske književne baštine i njena dubinska reinterpretacija i revalorizacija. Stoga, cilj ovog rada jeste ukazivanje na mnogoznačajnu ulogu dva književna istoričara u procesu „preispisivanja“ srpske književne istorije, prvenstveno u kontekstu afirmacije, (neo)avangardnih (s tim i postmodernističkih) talasa u srpskoj književnosti i njihovih ranijih anticipacija – s posebnim osvrtom na Tešićevo shvatanje istorije kao „modernistički usmerene genealogije tradicije“ i na Damjanovljeve tekstove u knjigama *Nova čitanja tradicije 1–3* i *Veliki kod: Đorđe Marković Koder* koji manifestno ističu potrebu za promenama u interpretaciji, recepciji i vrednovanju književnih tekstova.

Ključne reči: tradicija, periodizacija, kanon, avangarda, književna istorija, reinterpretacija

Pitanje revalorizacije i reinterpretacije srpske književne tradicije sa stanovišta 21. veka svakako podrazumeva jedno sasvim drugačije poimanje književne historiografije i potrebu da se iznova teorijski preosmišlja i kontekstualizuje postojeća književnoistorijska misao. Ukidanjem „prakse monolitnih kontinuiteta“ u pravcu shvatanja istorije kao „modernistički usmerene tradicijske genealogije“ (Perišić 2014: 147) koja više nije dominantno uslovljena pravolinijskim kanonizovanim tokovima ili „nacionalnom samobitnošću“ (Stojanović Pantović 2014: 25), nauka o književnosti ponovo aktuelizuje Rikerovu viziju tradicije i njene interpretacije kao „lica i naličja jedne iste istoričnosti“¹ na način da se ne ignoriše ideja književnog dela kao

¹ Na što nailazimo u tekstu *Egzegeza i hermeneutika*, u kojem ovaj autor predložava jednu moguću definiciju tradicije kao istorijskog duhovnog prostora koji povezuje jedan tekst i njegovog interpretatora. Prema Rikeru, tradicija je obavezni deo samorazumevanja, što se svakako može dovesti u vezu i sa Lotmanovim pojmom semiosfere, tj. semiosfera kulture i civilizacije i, u vezi sa tim, sa „samoopisivanjem, u smislu samoidentifikacije, sistemskog i sistematičkog označavanja samosvojnosti kao najviše forme strukturiranja semiotičkog prostora“ (Košničar 2014: 183). Povezujući tradiciju i njenu interpretaciju u neraskidivi odnos, Riker ukazuje na to da interpretacija, baveći se tradicijom, i sama stvara tradiciju:

nužnog istorijskog fenomena, međutim ono više nije „monološki spomenik“ koji svim posmatračima u svim epohama treba da ponudi isto lice, nego postaje neiscrpn *Circulus vitiosus*.

Ovakvo poimanje književnog dela kao stalno obnavljajućeg dinamičnog projekta, rezultiralo je autentičnim otkrovenjima na poljima srpske književnosti ujedinivši dve „književne situacije“ – Savu Damjanova i Gojka Tešića – koji su, kao „istoričari prodora“, preispitujući književnoistorijske fenomene bez bremena nasleđenih predrasuda, postali najsmelij glasovi u procesu prevrednovanja srpske književne baštine i njenih *novih* čitanja, menjajući „vizuru vitalnog toka srpske književne istorije koja je kanonizovana imenima Stojana Novakovića, Jovana Skerlića i Jovana Deretića“ (Stojanović Pantović 2014: 25). Otvarajući pritom nove polemičke *zagrade*, prvenstveno sa aspekta afirmacije (neo)avangardnih (s tim i postmodernističkih) talasa u srpskoj književnosti i njihovih anticipacija, Tešić i Damjanov postavili su ključne zahteve savremenoj književnoj nauci, u kontekstu odnosa književnih margina prema tradicijskim tokovima, zatim pozicioniranja srpske avangarde u istorijske okvire (označavajući je pritom kao ishodište određenog tipa savremene literature) ali i u kontekstu reinterpretacije minule književne baštine (kao svojevrsnog „prototeksta“ predstojećih poetičkih paradigmi). S jedne strane, Damjanov je u petoknjžju *Srpska književnost iskosa* ostvario viziju alternativne istorije književnosti kao kreativnog otkrivalačkog traganja po literarnoj prošlosti (u ključu Jausove „aktuelizujuće recepcije“ i Gadamerove „delotvorne istorije“) koje ima za cilj da, respektujući stanovište prethodne književne prakse, upravo tu praksu „osvetli kroz prizmu savremene literarne svesti i tako premosti jaz između negdašnje i aktuelne književnosti“, dok s druge strane u studijama Gojka Tešića prepoznajemo nezaustavljivi *eros polemus* tradicijskog „prevrednovatelja“, o kojem je pisao i Igor Perišić ukazujući na prisutnost polemike (i filopolemologije) kao obrisa „književnog hronotopa u kom se susiće svi bitni momenti sukoba/susreta jedne epohe na određenoj kulturnoj sceni“ (Perišić 2014: 146–147).

U vezi sa tim, *Priču* o modernizaciji tradicije dvojice književnih istoričara možemo započeti upravo otvaranjem jednog od fundamentalnih poglavlja u književnoistorijskoj „šetnji“ Gojka Tešića kroz prostore srpske avangarde kao „nedovoljno istražen ili pak pogrešno i površno prikazan prelom i prevrat“ unutar srpske književnosti prvih decenija 20. veka. Tešić zastupa stanovište književnog kontinuiteta unutar pluralizma tradicijskih tokova i njenog polifonijskog dijaloga sa evropskim kulturnim strujanjima – kontinuiteta „koji se može rekonstruisati čak i u prevratničkim i provokativnim poduhvatima kakav je nesumnjivo bila avangardna literatura“ (Rogač 2010: 945). Pritom, on smelo vrši *rastakanje* kanonskog omotača (ali bez odbacivanja njegovih temeljnih vrednosti) i, afirmišući se kao „arhivista avangarde“,

„Tekst je nastavak neke tradicije, a interpretacija je nastavak teksta“ (Bužinjska i Markovski 2009: 199).

„neumorni književni fanatik“ i „istoričar prodora“, predočava suštinu procesa preraspodele uloga na relaciji *margina/centar* (kada margina suštinski zameni poziciju sa centrom koji generiše) ali i aktuelni problem interpretacije književne prošlosti, a to je postojanje mnogostrukih „lica“ kanona kao i hibridnosti i poetičkog mnogoglasja u „mapiranju“ književnih identiteta. Time on iznova oživljava bogatu književnu baštinu nekadašnje „pobunjene margine“, i to uvodeći je u vitalne tokove kompleksne tradicijske sinteze. Njegovo „otkrovenje avangarde“ i sloboda neograničene moći istraživanja, rezultirali su mnoštvom autoritativnih književno-naučnih referenci, a samo neke od njih su: *Književna kritika između dva rata 1–2*, *Antologija srpske avangardne pripovetke 1920–1930*, *Srpska avangarda u polemičkom kontekstu (dvadesete godine)*, *Antologija pesništva srpske avangarde (1902–1934)*, kao i *Otkrovenje srpske avangarde: Kontekstualna čitanja* (2007). Dakle, prateći tekstualne tragove jedne epohe, polemičko-afirmativni projekat „Avangarda“ G. Tešića predočava autentičnu vizuru novih književnih vrednosti i osnovnu paradigmatšku ideju koja ga afirmiše kao književnog istoričara „čudesnog spoja modernog duha sa onim što je živo meso u tradiciji srpske kulture“², a to je ustoličenje *tradicije avangarde* ili *avangarde kao tradicije*. Eksplicitno, u spomenutoj knjizi iz 2007. godine, polemisući sa eliotovskim pojmom tradicije, on postavlja pitanje **da li se može i sme govoriti o tradiciji avangarde**. Sasvim je jasno da je odgovor – **Mora se!** Avangarda je uspostavila jednu novu *tradiciju modernosti*, i ova „stvaralačka praksa iskoraka“, u razdoblju između dva svetska rata već je ustoličila sasvim novi tip pevanja i mišljenja o književnosti (v. Tešić 2007: 13) koji će u potonjim periodima otvoriti vrata novim interpretacijama, tj. sasvim drugačijoj recepcijskoj paradigmi.³ Koegzistenciju normi u ritmici izmene novog i starog Tešić ispisuje i u autentičnom „preinačenju“ – u *Antologiji pesništva srpske avangarde (1902–1934)*, insistirajući na ideji da „uspostavljanje tradicije avangarde“ narušava paradigmu avangarde kao diskontinuiteta modernosti (v. Tešić 2007: 17). On, pritom, prati Paundovu viziju tradicije pristupajući obilju građe sa, kako i sam navodi, namerom da pohvata sve fenomene/niti razaranja, rušenja, raskida i preinačenja tradicije u sukobu i oštroj polemici sa „osveštanim, ozakonjenim,

2 S namerom upotrebljavam ovakvo atribuiranje budući da je reč o misli Gojka Tešića o svom „duhovnom učitelju“ Vasku Popi, na koju nailazimo u svojevrsnom pogovoru pomenute knjige *Otkrovenje srpske avangarde: kontekstualna čitanja*, pod naslovom *Univerzitet Vasko Popa* (v. Tešić 2007: 295), želeći da ukažem na činjenicu da je Tešić u književno-naučnom diskursu postao jedan od simbola moderne tradicije i poput Pope, na izrazito moderan način (polemičkim impulsom) iščitao tradiciju kojoj pripada i pokazao kako se u sukobu sa nametnutom dogmom radaju novi kanoni.

3 „Novo čitanje srpske avangardne stvaralačke prakse u godinama posle Drugog svetskog rata, naročito u pedesetim, kada je sukob tradicionalista i modernista kulminirao, potom recepcija poetskog/poetičkog radikalizma iz dvadesetih i tridesetih u sedamdesetim i osamdesetim godinama (signalizam, konceptualizam, neonadrealizam itd) sasvim razložno opravdavaju i govor o tradiciji avangarde i avangardi kao tradiciji [...]“ (Tešić 2007:13)

mrtvim, neproduktivnim „institucionalizovanim“ književnim prosedeom (v. Tešić 2007: 18).

Pitanje kanona u književnoistorijskoj vizuri G. Tešića nije neutralno pitanje „aksiološki orijentisane estetike“, nego jedno od ključnih *bojnih polja* na kojima on u svakom smislu prevazilazi dominantni kliše srpske književne historiografije i, zahvaljujući orijentaciji ka Jausovoj „aktuelizujućoj recepciji“ i „delotvornoj istoriji“, s jedne strane pozicionira srpsku avangardu u istorijske koordinate na taj način da iznosi „čist i sabran račun o srpskoj avangardi, koji inspiraciju nije tražio u akademskim stavovima nego u građi i antologičarskom podstreku“ (Stefanović 2009: 470), dok je sa druge strane sagledava u odnosu *stanovišta prošlosti* i *stanovišta sadašnjosti* (kao jednu složenu, širokoobuhvatnu polifonijsku viziju jezičko-umetničke tradicije koja je podjednako atraktivna i savremenom čitaocu). U njegovoj vizuri, u današnjici postoji samo jedna apsolutna stvar, a to je *promena* – ni u jednoj umetnosti ne postoje nepromenljivi apsoluti i izvesnosti – ali postoji „osećanje čudesne slobode“ i neograničene mogućnosti istraživačkog traganja. Ovakva konstantna težnja za (re) otkrivanjem skrivenih i marginalizovanih *teritorija* srpske književnosti, ili pak nemirenje sa neosnovanim skrajnućima autora čiji su rukopisi „prelomne tačke“ i kantska uporišta, učinili su da avangardni tekst za G. Tešića postane mesto žustrih polemika, u kojima će ovaj smeli istoričar postaviti i problematizovati fundamentalna pitanja krize institucionalizovane književne historiografije, kao npr. na koji način dominantni književni kanon moderne isključuje avangardne nekanonske prakse, tj. zašto se bitnim književnicima radikalnog modernizma ne smatraju npr. avangardni pisci Ljubomir Micić, Dragan Aleksić ili Branko Ve Poljanski? Za ovakav odnos *centra* i *margin*e Gojko Tešić nema puno kompromisa, jer je problematizacija tradicije jedne književnosti, i u užem smislu pitanje tradicije srpske avangarde, savesna misija u očuvanju književnog identiteta jedne kulture, čije zlo ne počiva u njenoj tradiciji, nego u njenoj netolerantnosti i isključivosti.

O tradiciji poetskog avangardizma, ovaj književni istoričar je smelo progovorio u *Antologiji pesništva srpske avangarde (1902–1934)* gde je ukazao na ekscelentne književne profile, na poetske tekstove „protoavangardista“ (Đ. M. Koder, Kostića, Ćurčina i Mitrinovića, Milene Pavlović Barili...), ali uz to pridodao i raznovrsne adnotate, izvore i građu, kao i *Prilog hronologiji srpske avangarde* kao njene autentične književne istorije. Upravo Sava Damjanov, pišući o ovom antologijsko-naučnom poduhvatu, upotrebljava sintagmu *knjiga otkrovenja* jer (navodim reči autora):

[...] kako drugačije nazvati rekonstrukciju jednog sveta koji je na granici iščeznuća (zaborava), kako drugačije nazvati moć reinkarniranja pisaca koji su, sa stanovišta oficijelne književne historiografije – bili već odavno mrtvi, kako drugačije nazvati Tešićevo darovanje žive poetske sugestivnosti tekstovima ispod kojih stoje neki, do juče nepoznati potpisi (Slobodan Kušić, Mihailo Miron, Stevan Živanović i t.sl.)?“ (Damjanov 2012: 392)

Tešić je u knjizi *Otkrovenje srpske avangarde: Kontekstualna čitanja*, u kojoj je o ovoj književnoj tradiciji posebno govorio u kontekstu poezije, dao naučni osvrt na sopstvenu antologiju, pritom pojašnjavajući da je pokušao dotaknuti sve fenomene razaranja i preinačavanja okoštale tradicije, one neproduktivne, mrtve, institucionalizovane dogme koju su moderni, odnosno avangardni stvaraoci poništavali postupkom traganja za plodotvornim poetskim eksperimentima.⁴ Ne sasvim slučajno, prološki deo ove *Antologije* nosi naslov po Koderovom spevu *Iskoni*, čime se predočavaju srodnosti u prevratničkim iskoračenjima iz uobičajenog stvaralačkog procesa – gde je u 19. veku najdalje otišao Đ. M. Koder. Dakle, ono što Tešić naslućuje kao početke, iskone srpske avangarde, proisteklo je, kako on to navodi, iz „Koderove poetske radionice“ (Tešić 2007: 18)⁵. Dakle, možemo reći da srpska pesnička avangarda, koja je najavljena Ćurčinovom pesmom *Pustite me kako ja hoću*, ali i Disovim *Utopljenim dušama*, ima svoja poetička uporišta i duhovnu plimu u još ranijoj književnoj prošlosti, i upravo ovakva hronologija i recepcijska perspektiva pomera „horizonte“ u poimanju književne historiografije i postaje jedna od „naučnih spona“ Tešića i Damjanova u borbi protiv ukalupljenja duha od strane „zlih volšebnika“ savremene književne misli. Upravo Damjanov u Tešićevom naučnom angažmanu prepoznaje visoki „koeficijent inovantnosti za neko buduće trajanje, koji će sasvim sigurno ostati izazovan generacijama koje dolaze (v. Damjanov 2012: 394).

U vezi sa tim, nemoguće je ne osvrnuti se i na krajnje izazovno štivo – na *Antologiju srpske avangardne pripovetke*, koja daje nacrt za moguću tipologiju ovog književnog žanra u trećoj deceniji 20. veka, tj. nacrt za „zlatno doba“ u progresivnom razvoju proznog diskursa novih književnih vrednosti. Tešić je, ograničivši se na pripadnike

4 Neke od njih definiše na sledeći način: „Rušilački, prevratnički duh u poetskim tekstovima nema nikakvu ubedljivost kao u polemičkim sporovima, ali se s razlogom može govoriti o onome što je prethodnica nove, radikalne prakse koju krajem druge i početkom treće decenije inicira na najbolji i najzbudljiviji način Miloš Crnjanski, slobodni stih (Ćurčin i Vinaver pre svega), poigravanje sa klasičnim formama (Dis, Mitrinović, Vinaver i Stefanović), parodija kao izrugivanje tradicionalnim tipovima pevanja (Vinaver), muzičke vizije u pesmi – prepevanje muzike (Stefanović i Vinaver), iracionalizam i metafizičko (Dis), prozaizacija stiha (Ćurčin, Vidaković, Andrić, Aleksić), kosmizam (Dis, Srezojević), jaki uplivi nemačkog ekspresionizma, donekle i futurizma (Mitrović, Vidaković, Mras i kod drugih manje bitnih pesnika Mlade Bosne), koji su primeri razgrađivanja klasičnih modela u ime nečeg sasvim novog“ (Tešić 2007: 20). Ovaj poetski krug predstavlja početak avangardnog rušilaštva i može se imenovati kao protoavangarda. Značajnu preteču *modernog* koja je presudno uticala na avangardne stvaraoce dvadesetih godina XX veka (Crnjanskog, Vinavera, T. Manojlovića, pa čak i D. Aleksića, S. Stefanovića) Tešić vidi u Lazi Kostiću (*Spomen na Ruvarca i Santa Maria Della Salute*), čiji je jezički eksperiment kao prošlovekovnu tradiciju (koja podrazumeva i Kodera i Sarajliju) do savršenstva doveo upravo Momčilo Nastasijević (v. Tešić 2007: 18).

5 Ukazujući pritom na to da se S. M. Sarajlija s pravom može ubrajati među rodonačelnike poetskog moderniteta, ali ga u ovoj antologiji nema jer njegovo stvaralaštvo ipak ne poseduje onaj radikalizam koji je bitno obeležje Koderove poezije.

srpskog modernizma i avangarde (pridodavši antologijskom sadržaju i naučnu aparaturu), pokušao naknadno prevrednovati pripovednu produkciju dvadesetih godina, izdvojivši dva uslovna „žarišta“: MODERNIZAM – IZMEĐU TRADICIJE I AVANGARDE I RAZARANJE PRIČE, u okviru kojeg ukazuje i na nadrealizam kao svojevrsnu „avangardu u avangardi“ (NADREALIZAM ILI RAZORENA PRIČA)⁶. Iznova vraćajući se prototekstovima i anticipacijama, onaj započeti razvojni luk prevratničke književnosti u ključu književnoistorijskog trougla *tradicija – modernizam – avangarda*, ovaj put usmerava ka „zlatnom dobu“ srpske avangardne pripovetke, koje je determinisano izrazitom modernizacijom proznog diskursa, kako na tematsko-sadržinskom, tako i na formalnom i narativnom planu (pojačanim rušilačkim aktivizmom novih struja i pokreta). Stoga, budući da se radi o složenom književnom diskursu, ono što je od izrazite važnosti za samo strukturiranje pomenute antologije, jeste pristup odabranoj građi. Tešić je zaokupljen nizom pitanja o pripoveci kao žanru, koje i sam definiše.⁸ Kao rezultat ovakvog istraživačkog usmerenja, pred očima čitalaca javlja se originalna „žanrovska periodizacija“ jedne magistralne grane srpske avangardne književnosti, koja sada izlazi iz marginalizovanih prostora mraka i ulazi u sam centar književno-naučnih istraživanja srpske književne prošlosti pokazujući kako onog časa kad se radikalizam avangarde pretvori u kanon, na scenu stupa tradicija avangarde. Listajući stranice date antologije, kao svojevrsne koordinate kretanja u „modernističko-avangardnim previranjima“, sasvim sigurno prepoznaćemo istraživačku maštu i inovativnost, naučno-književnu i estetsku provokaciju kojom se kultura dinamizuje

6 U prvom bloku, MODERNIZAM – IZMEĐU TRADICIJE I AVANGARDE, nailazimo na autore kod kojih se modernizacija realističkog postupka (negiranje i destruisanje) odvija i na tematsko-sadržajnoj i na jezičko-stilskoj ravni (Vinaver, Crnjanski, Andrić, Ćosić, Nastasijević...), ali i na autore za koje se može reći da su „na sredokraći“ između tradicionalnog i avangardnog, sa pojačanim inovativnim kompleksom (T. Manojlović, I. Petrović, V. S. Zorovavelj, B. Kovačević), ili su na „prelomu“ kao inicijalno jezgro avangardne proze (Krakov, Drainac, R. Petrović). Drugi tipološki blok avangarda – razaranje priče, čine ostvarenja radikalnih poetičkih koncepata zasnovanih na destrukciji starih književnih modela, pri čemu su inovativni konstrukcijski principi u građenju narativnog teksta (fragmentarnost, filmska tehnika, kolažiranje, žanrovska iskliznuća, citatnost, dokumentarna građa) u prvom planu i postaju poetičke dominante (v. Tešić 1989: XXV). Kao nosioce ovakvih poetičkih izbora, Tešić podrazumeva Vinavera, Aleksića, Tokina, Micića, B. V. Poljanskog..., dok kao posebnu podgrupu ovog bloka (nadrealizam ili razorena priča) izdvaja samu *nadrealistički tekst* M. Ristića i A. Vuča i tekstove za koje se može reći da su ispisani „tehnikom automatskog pisanja“ (O. Davičo, K. Popović, V. Ž. Bor).

7 Početak druge decenije svojim radikalizmom i rušenjem „svoga onoga što je *Gospod sković*“, obeležen je književnim prisustvom Mitrinovića, Vinavera i Stefanovića koji se mogu smatrati počecima srpskog modernizma (Tešić 1989: X).

8 Pripovetka u kontekstu modernističkog i avangardističkog stvaralačkog projekta i intertekstualne relacije, zatim odnos prema tradicionalnim formama pripovedanja, međužanrovske relacije tj. mešanje žanrova, pripovetka unutar kulturnog modela, pripovetka unutar korpusa proznih žanrova i slično (v. Tešić 1989: XXI).

iznutra, „naterana da stalno propituje sopstveni *margina/centar* kod i biva okuražena da nešto što je bilo u fusnoti prebaci u narativ glavnog toka čime se poništava totalitarna struktura monološki shvaćenog programa“ (Perišić 2014: 147)⁹. Sama Tešićeva potreba za jednom autentičnom periodizacijom i ustoličenjem relevantnih i plodotvornih tokova srpske književnosti, zatim modernizacija tradicije, kao i smeli pristup u prevrednovanju i preispisivanju *margina/centar* kodova, u direktnoj je vezi sa „postmodernističkim magom“ i jednim od najprovokativnijih glasova savremene književne misli – Savom Damjanovim, čije je petoknjižje *Srpska književnost iskosa*¹⁰, uz *Sabrana dela Stanislava Vinavera* (kapitalni izdavački projekat Službenog glasnika) gromoglasno *uzdrnavanje* i provokacija onog književnog establišmenta koji i danas prećutkuje prave vrednosti bogate kulture kakva je srpska.

Damjanov ne pristupa tumačenjima književne tradicije sa nekakve vanvremenske, „neutralne pozicije“, ili pak „bezbednosne zone“ stereotipova *institucionalizovanog*. Štaviše, ovakvim gledištima se smelo suprotstavlja, razobličava ih, raskidajući kanonske *stege* jedne „okoštale“ ideologije. Stoga u svojim polemikama, esejima, kritikama, kao i u tekstovima teorijsko-manifestnog karaktera, podjednako oštro i smelo ukazuje na polifonijsku suštinu srpske književnosti, na argumentovane činjenice da ova književnost nije „kaskala“ (niti „kaska“) za evropskim tokovima (tj. da su pritom i mnoga dela minule baštine postala „otkrovenja“ avangarde, neoavangarde i postmodernizma). Damjanov iznova problematizuje i pitanje odnosa *centra* i *marginine*, proširivanje recepcijskih horizonata književnog dela, naročito u sinkretičnoj multimedijalnoj kulturi kakva je kultura s kraja 20. i početka 21. veka. On manifestno ističe potrebu za novom periodizacijom srpske književnosti, insistirajući na njenoj potrebi kao „nužnom zlu“, ali neophodnom okviru bez kojeg se istraživač ne može kretati u vremensko-prostornim okvirima literarne tradicije (Damjanov 2014: 9). Jedan od teorijsko-manifestnih tekstova, pod naslovom *Nova periodizacija srpske književnosti: kulturni identitet prošlosti ili 21. veka?*, dodatno potvrđuje ideje ovog književnog istoričara, afirmišući ga kao „modernizatora književnosti putem tradicije“ (v. Perišić 2014: 148) i neizbežnog književnog autoriteta:

Jedna nova periodizacija srpske književnosti, zasnovana na ideji interaktivnosti sa evropskim tokovima ali i na viziji njene polifonijske suštine, neophodna je kao polazište za reinterpetaciju i revalorizaciju naše književne tradicije u 21. veku, ukoliko hoćemo da postanemo svesni kulturnog i civilizacijskog identiteta koji uistinu posedujemo, umesto težnje ka sopstvenoj

9 Dragocenu misiju afirmisanja zaboravljenih, ali vrlo produktivnih poetika autora poput V. Živadinovića, Branka Ve Poljanskog i drugih, Tešić je produbljivao i van ove antologije u projektu *Utuljena baština*, koji je rehabilitovao autore ideološki anatemisane i cenzurisane uglavnom zbog „delovanja ili nedelovanja“ u vreme pre i posle Drugog svetskog rata (v. Damjanov 2012: 392).

10 Pet zavidnih istraživačkih poduhvata – *Vrtovi nestvarnog*, *Veliki kod: Đorđe Marković Koder*, *Srpski erotikon*, *Nova čitanja tradicije 1–3*, *Šta to beše srpska postmoderna?*

marginalizaciji koja, ne samo da nije u saglasju sa stvarnim literarnim faktima nego upravo afirmiše mediokritetstvo i intelektualni provincijalizam primenjen glavnim književnim ideolozima – kreatorima oficijelnih kanona u istoriji srpske književnosti. (Damjanov 2014: 22–23)

U knjizi *Kritika i metakritika*, Igor Perišić predočio je jedan autentični pogled na Damjanovljev naučni rad, imenujući ga metaforično kao „krivi toranj“ čime je, ustvari, s jedne strane želeo da ukaže na odlučnu viziju Save Damjanova (i njenu plodotvornost u savremenoj nauci o književnosti) u kreiranju alternativne književne istorije u odnosu na onu Palavestrinu koja će za cilj imati uspostavljanje nove kanonske paradigme. On pritom ističe da ovakav „pogled iskosa“, ma koliko ponekad izgledao antisistemski, ustvari formira originalni razgranati sistem srpske književnosti (v. Perišić 2014: 110). S druge strane, Perišić ipak ukazuje na to da takva ideja sledi „postmodernistički impuls konstruisanja apokrifnih istorija kao konkurenata onim ideologizovanim kanonskim istinama“ (gde zna izostati teorijska opravdanost njegovog glasa). Moglo bi se reći da ovaj impuls „pobunjenog Atlasa“ proističe iz činjenice da se kanonizovana književna istorija sastoji od „prakse prećutkivanja“ i da je upravo taj teorijski *plašt* znatno doprineo „okoštavanju“ tradicije težeći ka lažnoj objektivnosti i vanvremenskoj perspektivi bez uključivanja savremenog trenutka u tumačenje književnog dela. Poznato je da se Damjanov zalaže za Rikerovu tezu o subjektivnosti svakog istorijskog ili naučno-književnog istraživanja i njihovoj sličnosti fikcionalnom diskursu (v. Damjanov 2014: 11). Kao pristalica ovakve teorije, on je postavio autentičnu perspektivu prevrednovanja i reinterpretacije srpske književne baštine kojom je, bez obzira na to što je prvobitno afirmisan kao „buntovnička, apokrifna reč“, legalizovao sopstveni „naučni put“ i sam postao *paradigma* u preispisivanju književne istorije. Ovakva književna „intervencija“ obuhvatila je i samo pitanje tradicije avangarde.

Dajući u svom tragalačkom usmerenju prednost uvek inovativnim, originalnim i modernim pristupima književnoj nauci, Damjanov je smelo, „lice u lice“ sa aktuelnim književnim establišmentom, buntovnički otvarao puteve zaboravljenoj tradiciji i „pobunjenoj“ periferiji, otkrivajući, afirmišući i dovodeći u kanonski centar one autore koji postaju šifre modernog i postmodernog duha – tekstove koji vode neraskidivi polifonijski dijalog sa savremenim trenutkom. Ukazujući na one suštinske karakteristike ovih tekstova, S. Damjanov pokazuje na koji način delo „pečatirano“ jednom književno-kanonskom paradigmatom prevazilazi vremensko-prostorne i poetičke granice vršeći iskorak u domene avangardnog i (post)modernog hibridnog teksta poližanrovskog pisanja. Tako npr. jedan od najvažnijih njegovih projekata svakako je *slučaj Koder*. Damjanov eksplicitno upućuje jasan zahtev savremenoj nauci o književnosti, a to je insistiranje na razvojnom luku koji vodi od stvaralaštva Đ. M. Koder i S. M. Sarajlije, preko (post)modernog Laze Kostića i međuratne avangarde,

pa sve do (post)modernih tendencija druge polovine 20. veka.¹¹ Svoje originalno „otkrovenje avangarde“ u književnosti „minulih doba“ (ali i anticipiranje budućih poetičkih strujanja) iznosi u iscrpnoj studiji *Veliki kod: Đorđe Marković Koder*, na čijim stranicama se „hvatamo u koštac“ sa potpuno drugačijim poimanjem književne istoriografije kao literarnog tragalačkog izazova 21. veka. Tekst *Koreni srpske književne avangarde*, inkorporiran u ovu studiju kao jedno od poglavlja, započinje, ne slučajno, upravo osvrtom na Tešićevu *Antologiju pesništva srpske avangarde (1902–1934)* koju otvaraju pesme *ISKONI* protoavangardista – Koderera i Laze Kostića, tj. Milana Ćurčina i Dimitrija Mitrinovića. Damjanov je, kao najradikalnijeg preteču avangardnog pokreta, afirmisao upravo Đ. M. Koderera, pogrdno okarakterisanog kao „mutnog simbolistu“ i „futuristu“ (v. Damjanov 2011: 232), čije delo korespondira sa najprogressivnijim jezičkim tokovima naše i evropske književnosti (tj. anticipira međuratni modernizam i avangardu, kao i postmoderni hipertekst, metatekstualnost, formizam i koncept Ekovog „otvorenog dela“). U Koderovim tekstovima uočljivo je futurističko i dadaističko stvaranje zaumnog jezika, fragmentarnost, vizuelno-verbalni eksperiment, nadrealističke poetičke prakse, kao i vidljiv iskorak u polja neoavangarde na čemu Damjanov insistira u pomenutoj studiji predočavajući tvrdnju da takva anticipacija *novih* u *minulim* jezičko-umetničkim procesima predstavlja jednu od glavnih odrednica književnoistorijskog toka koji se može imenovati kao „(pred)istorija avangarde pre same istorijske avangarde“ (Damjanov 2011: 232). Ova studija predstavlja kapitalni poduhvat koji je od neosporivog značaja za drugačija čitanja Koderovog dela, za novu periodizaciju i ideju kontinuiteta srpske književnosti (koji nije minoran), ali takođe ona podrazumeva i viziju *delotvorne* istorije i oživljene tradicije onih dela koja i danas, na početku 21. veka korespondiraju sa aktuelnom književnom klimom, otvarajući iznova nove polemičke *zagrade*. Zahvaljujući „isplivavanju“ Koderovog dela sa margine u sam centar vitalne književnoistorijske linije,¹² Damjanov se nepobitno mora afirmisati kao „istoričar prodora“, nakon čijeg provokativnog naučnog doprinosa istorija srpske književnosti dobija sasvim drugačiju vizuru.

Međutim, ne samo u studiji o Koderu, već i u drugim *mapiranim* prostorima *peto-knjižja* – kao „tekstovima-indikatorima“, Damjanov se zalaže za složeni polifonijski

11 Baš kao što i Gojko Tešić, na osnovu Vinaverove odbrane nove poezije, uspostavlja tradicijski tok koji povezuje pesnike sa poetičkom dominantom jezičkog eksperimenta – dakle, Sarajlije, Koderera, Kostića, Petrovića, Vinavera, Manojlovića, Pope..., imenujući „ekscenčne pesničke pojave kao protoavangardne“ (v. Rogić 2010: 947).

12 „Tokom tri decenije mog proučavanja Koderovog stvaralaštva, dogodile su se značajne promene u recepciji, interpretaciji i vrednovanju njegovog dela: on više ne predstavlja puku književnoistorijsku alternativu, (‘slučaj’ ili ‘ekscen’), publikovani su gotovo svi njegovi jezičko-umetnički tekstovi u savremenom izdanju, a Đorđe Marković Koder je u nauci o srpskoj književnosti prihvaćen kao svojevrsna šifra modernog, avangardnog, pa i postmodernog duha – o čemu najbolje svedoči interesovanje nove generacije čitalaca i istraživača.“ (Damjanov 2011: 265)

sistem srpske književnosti, za njegovo sagledavanje u jednoj široj, dijahronijskoj perspektivi i, u vezi sa tim, za ustoličenje *novokanona* i reinterpretaciju postojeće književne tradicije. Tako njegova zavidna istraživanja možemo pratiti i u *Novim čitanjima tradicije 1–3* (smelom daljem potvrđivanju avangardnih i (post)modernih poetičkih praksi u dragocenoj književnoj baštini poput one klasicističke, barokno-rokajne, romantičarske, realističke, usmene i sl), gde nailazimo na naslove *Pesništvo Lukijana Mušickog u (post)modernoj perspektivi*, *Antologija Sterijana*, *Laza Lazarević u 21. veku*, *Branko, naš savremenik*, *Laza Kostić – moderna – postmoderna* itd, u okviru kojih analizirani stvaraoci postaju „čudesna matica modernosti“¹³. Takva „matica“ svakako je i stvaralaštvo u okvirima srpskog klasicizma. Damjanov pokazuje kako klasicističko pesništvo ne kaska za evropskim tokovima nego kao nadnacionalno postaje njihov integralni deo (poput pesništva Atanasija Stojkovića). Isto tako, delo Lukijana Mušickog sada se tumači iz različitih perspektiva: njegova brojna prekoračenja i inverzije, ne samo da ga približavaju Vinaveru, nego i podsećaju na lirsku prozu Crnjanskog, Petrovića, Nastasijevića, a svest o Formi, metatekstualnost i metajezik kao demistifikacija stvaralačkog čina i gnomski pesnički diskurs koji se može čitati kao pesma-esej, tipični su za postmoderne tokove i sasvim sigurno ga dovode u vezu sa postmodernističkim poetikama (v. Damjanov 2012: 274–282).¹⁴

Na samom kraju ovog „kroki osvrta“ na *Nova čitanja tradicije*, ne možemo zaobići i damjanovljevsu vizuru (post)modernog Laze Kostića i *Autobiografiju odlazete-ga* Dragutina Ilića u čijem su (uključujući Kodera) „slobodnom stihu, programskim tekstovima i duhovnim preokupacijama“ autori poput Dimitrija Mitrinovića i Milana Ćurčina svakako morali imati preteču. Damjanov je predočio Kostićevo i Ilićevo stvaralaštvo kao konačni obračun sa dogmatizovanim tumačenjima njihovih dela pružajući čitaocima mogućnost upoznavanja drugačijih književnih profila. „Spomen na Rucarca“ tumači se kao poetički put od simbolizma do avangarde, *Dnevnik* kao onirički nadrealni zapis, Lazina šira detronizacija poetskog, intertekstualnost i metatekstualnost – kao nezaobilazno postmodernističko „mapiranje“ teksta, a *Autobiografija odlazete-ga* D. Ilića kao žanrovski neizdiferencirana proza koja reprezentuje

13 Sintagma koju Tešić upotrebljava u tekstu *Između moderne tradicije i avangarde* (v. Tešić 2006: 12).

14 Polemički je značajna i priča o „jednom drugom“ Steriji. Osvrćući se na dragoceni opus J. S. Popovića, Sava Damjanov predočio je čitaocima novu interpretaciju ovih tekstova ukazujući na to da Sterijini rukopisi korespondiraju sa sadašnjim vremenom, tj. idući ispred sopstvenog, anticipiraju modernost koja dolazi znatno kasnije. Naime, poznato je da je Sterijino pesništvo bilo otkriće srpskim modernistima, a ovaj književni istoričar predočava i postojanje jezičko-stilskih, eksperimentalnih, idejno-filozofskih analogija Sterijinog dela sa avangardnim i postmodernim strujanjima (npr. *Roman bez romana* kao „otvoreno delo“ izrazite intertekstualne i metatekstualne prirode, u kojem glavni junak egzistira više u stvarnosti „satkanoj od mreže intertekstualnih, tj. kulturno-civilizacijskih relacija“ nego u stvarnosti zasnovanoj na tradicionalnoj „iluziji verodostojnosti“) (v. Damjanov 2012: 183–184).

ideje sumatraizma i modernističko-avangardnih tokova promovišući kosmičke veze, ali i postmoderno tretiranje žanra.

Igor Perišić je u spomenutoj knjizi *Kritika i metakritika* definisao naučnoistraživački angažman Save Damjanova kao dva lica postmodernističkog „uzmaka“ od istorije: prvi, koji mistifikuje nedostupnost istorije u čistom smislu, kao idealnog „preklapanja činjenice i teksta“ i onaj drugi koji se poigrava sa racionalističkim mišlicima koji tvrde da je „epistemološki pozitivno moguće obuhvatiti istoriju“ (v. Perišić 2014: 137). Ovakvo negiranje apsolutne objektivne nauke vodi u pravcu poimanja književne istorije koja nije istorija „progresivnog istančavanja“ i njegove stalno rastuće *racionalnosti*, nego istorija mnogostrukih teorijsko-polemičkih preloma u kojim se „istorijski *opisi* nužno ravnaju prema aktuelnosti znanja“, umnožavaju se preobražajima i neprekidno raskidaju sa samim sobom (v. Fuko 1998: 9). Na ovaj način Damjanov redefiniše postojeću književnu misao odvajajući je od ideologije njene prošlosti i razotkrivajući takvu prošlost kao ideološku.

Upravo ovakva borba protiv progresivnog „istančavanja“ srpske književnosti i njene istorije, jasna je tačka dodira u Tešićevom i Damjanovljevom prevrednovanju preispisivanju pluraliteta jedne književne tradicije kao fundamentalnog pitanja kulturnog identiteta, ali i novog načina za sintezu tradicije i avangarde (tj. tradicije postmodernih tendencija). Njihova književna misija svakako podrazumeva i terminološku odrednicu *metaistorije* kao svesti da istorija, posle istraživanja činjenica, pre svega treba da se napiše i tek tada zapravo osmisli (v. Perišić 2014), ali u jednom domenu ona je i *die geschichte* (pripovest i povest) o dobu koje naglašeno reflektuje svoje nasleđe i sa njim se suočava. Tako ideja da problematizacija bilo koje kulture ne podrazumeva detronizaciju ili obezvređivanje iste, nego „permanentno preispitivanje, prevrednovanje i preosmišljanje sopstvenih konstitutivnih fenomena“,¹⁵ svoja naučna ishodišta pronalazi u *damjanovljevske-tešićevskom* književnom projektu, u kojem novi putevi književnosti neće biti shvaćeni kao obavezno odbacivanje starih, već kao pokušaj da se književnoj istoriji *vрати* ono što je njen smisao i da se postigne njena nova interpretacija i artikulacija u savremenom vremenskom kodu i preovladujućem senzibilitetu današnjice.

Damjanovljev konačni obračun sa „intelektualnim provincijalizmom“ književnog establišmenta i vraćanje duga dragocenoj književnoj baštini (nekada „kritičnoj margini“) i te kako korespondira sa Tešićevom autentičnom vizijom tradicije avangarde i „avangarde kao tradicije“, koja narušava paradigmu avangarde kao „diskontinuiteta modernosti“ i pritom otkriva plodotvorna ishodišta srpskog moderniteta. Ovaj naučni *dijalog višeglasja* postaje odbrana autonomije stvaranja i misaona strategija prevratničke literarne svesti u borbi protiv inferiorne mitomanije. Sama činjenica da su zavidni rezultati naučnog angažmana dvojice književnih istoričara

15 Koji Damjanov eksplicitno iznosi u *Novim čitanjima tradicije* 1–3.

postali polazišta za dalja istraživanja (i obavezna literatura za mlade istraživače) u smeru modernizacije književne tradicije, tj. uspostavljanja *novokanona*, dokaz je da su i Tešić i Damjanov već nezaobilazni autoritativni glasovi vitalnih tokova savremene književno-naučne prakse i da predstavljaju prodorni impuls modernosti koji je u ovim trenucima, na početku trećeg milenijuma, neophodan kako bi se stalo na put negativnom fenomenu automatizacije misli o književnosti i kako bi se srpska kultura ohrabрила i usmerila na dalji trnoviti put ka očuvanju sopstvenog identiteta.

Pale su ideje, forme, i, Hvala Bogu, i kanoni!
(M. Crnjanski)

IZVORI

- Дамјанов, С. (2011). *Велики код: Ђорђе Марковић Кодер*. Београд: Службени гласник.
 Дамјанов, С. (2012). *Нова читања традиције 1–3*. Београд: Службени гласник.
 Тешић, Г (пр.). (1989). *Антологија српске авангардне приповетке (1920–1930)*. Нови Сад: Братство-Јединство.
 Тешић, Г. (2007). *Откровење авангарде: контекстуална читања. Књ. 1*. Београд: Институт за књижевност и уметност; Ћигоја штампа.

LITERATURA

- Буџинска, А.; Марковски, М. Р. (2009). *Књижевне теорије XX века*. Београд: Службени гласник.
 Дамјанов, С. (2014). Нова периодизација српске књижевности: културни идентитет прошлости или 21. века?. *Аспекти идентитета и њихово обликовање у српској књижевности: зборник радова*. Г. Раичевић (ур.). Нови Сад: Филозофски факултет: 9–24.
 Кошничар, С. (2014). Visoko konvencionalni hronotop – знак kulturnog identiteta u Hiperborejcima Miloša Crnjanskog. *Аспекти идентитета и њихово обликовање у српској књижевности: зборник радова*. Горана Раичевић (ур.). Нови Сад: Филозофски факултет: 183–194.
 Перишић, И. (2014). *Критика и метакритика: прилози за теорију и историју српске књижевне критике*. Београд: Институт за књижевност и уметност.
 Рогач, М. (2010). Тотем, чувари традиције и књижевни пигмеји. *Летопис Матице српске*. Год. 186, књ. 485, св. 5: 944–948.
 Стефановић М. Д. (2009). Оригинална књижевноисторијска визија српске авангарде. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*. Књ. 57, св. 2: 469–476.
 Стојановић Пантовић, Б. (2014). Идеологија читања и проблеми идентитета српске књижевности. *Аспекти идентитета и њихово обликовање у српској књижевности: зборник радова*. Горана Раичевић (ур.). Нови Сад: Филозофски факултет: 25–34.

- Tešić, G. (2006). Između moderne tradicije i avangarde. *Ulaznica: časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja*. God. 40, br. 201/202: 12–15.
- Fuko, M. (1998). *Arheologija znanja*. Beograd: Plato; Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

THE REVELATION OF SERBIAN AVANT-GARDE AND ITS ANTICIPATION (HISTORIANS OF THE BREAK THROUGH: TEŠIĆ, DAMJANOV)

Sava Damjanov and Gojko Tešić, as historic critics of the “break through”, have revealed that one of the vital aims of literary science is the thorough reinterpretation and revival of literary tradition, since literary tradition is not a single fixed, motionless system but a renewable, dynamic “project”. The need for reinvention and contextual changes to the canonized literary historic customs resulted in numerous revelations in the area of Serbian literature. The aim of this paper is to shed light on the utterly important role of these two literary historians in the process of reinterpretation and re-examination of literary history, mostly in the context of affirmation of (neo)avant-garde (along with postmodernistic) movements in Serbian history and their earlier anticipations. The paper focuses on Tešić’s understanding of history as modern directed “genealogies of tradition”. Special attention was given to Damjanov’s texts in books *New Readings of Tradition 1–3* and *The Great Code: Đorđe Marković Koder*, that proudly emphasise the need for changes in interpretation, reception and evaluation of literary texts.

Keywords: tradition, periodization, canon, avant-garde, literary history, re-interpretation